

**Självständigt arbete i fördjupningsämnet
(Religionsvetenskap)
15 högskolepoäng, grundnivå**

**Hur behandlas kvinnor och jämställdhet
inom olika judiska traditioner?**

*How are Women and Gender Equality Addressed in Different
Jewish Traditions?*

Ida Mikkelsen Pettersson
Leonardo Osmanaj

Självständigt arbete i fördjupningsämnet
HT25, LL204G, 15 högskolepoäng

Handledare: Olivia Cejvan
Examinator: Douglas Mattsson
Ange datum för slutseminarium: 2026-01-15

Förord:

Detta arbete har skrivits av Leonardo Osmanaj och Ida Mikkelsen Pettersson. Arbetsättet har varit grupparbete vid träffar, online samtal och schemalagda dagar för arbete. Vi tar ansvar för arbetet som en grupp och inte individuellt. Avslutningsvis har arbetet handletts av Olivia Cejvan.

Abstract

Denna kunskapsöversikt undersöker den judiska kvinnans roll och förutsättningar för jämställdhet inom olika judiska traditioner. Problemet tar sin utgångspunkt i spänningen mellan historiska patriarkala strukturer och samtida krav på autonomi och självbestämmande. Syftet är att genom en systematisk litteraturstudie analysera hur kvinnlig agens, religiöst deltagande och ledarskap beskrivs och förhandlas i modern forskning. Metoden består av en tematisk analys och kritisk granskning av ett antal utvalda studier. Analysen fokuserar på återkommande teman och centrala perspektiv, för att tolka och förstå forskningsfältet.

Resultaten visar att kvinnor når agens genom att verka inifrån traditionen, där strategier som "text-hackning" och användandet av alternativa pedagogiska medier möjliggör en förskjutning från att vara objekt för lagstiftning till att bli behandlad som subjekt. Samtidigt framgår det att jämställdhet ofta hindras av välvillig sexism, där kvinnor ges andlig status men exkluderas från formellt ledarskap. En central slutsats är att forskningsfältet präglas av en blind fläck rörande socioekonomisk status och etnisk mångfald, då ashkenaziska medelklass perspektiv i Israel och USA dominerar litteraturen. Vi vill även uppmärksamma läsaren att AI-verktyget ChatGPT har använts i syfte att korrigera meningar och rätta stavfel för att texten ska upplevas så sammanhängande och lättläst som möjligt. All analys och slutliga formuleringar är vårt eget arbete.

Nyckelord: Jämställdhet, Judendom, Kvinnor, Teologi, Agens

Innehållsförteckning

How are Women and Gender Equality Addressed in Different Jewish Traditions?.....	0
Abstract	2
Innehållsförteckning.....	3
1. Inledning.....	4
2. Syfte.....	6
3. Metod & urval.....	7
4. Tidigare forskning	11
4.1 Historiska och strukturella perspektiv.....	11
4.2 Identitet, klädsel och socialisering.....	12
4.3 Agens, utbildning och strategier.....	13
4.4 Sammanfattning av forskningsfältet.....	13
5. Resultat.....	15
5.1 Framställningen av kvinnans roll.....	15
5.2 Teologiska och kulturella faktorer	18
5.3 Deltagande och religiöst ledarskap.....	22
6. Analys och diskussion.....	26
6.1 Analys av kvinnans roll i olika judiska traditioner i relation till frågeställningen.....	26
6.2 Teologiska och kulturella faktorer som påverkar synen på jämställdhet inom judendomen.....	28
6.3 Från exkludering till förhandling: Kvinnligt religiöst ledarskap inom judiska traditioner.....	31
7. Sammanfattande analys och diskussion.....	34

7.1 Författare och historiska perspektiv.....	35
7.2 Sociologiska perspektiv och kulturell kontext.....	36
7.3 Moderna strategier för agens och ledarskap.....	36
7.4 Likheter, skillnader och tendenser.....	37
7.5 Studiens begränsningar och forskningsluckor.....	37
7.6 Didaktisk tillämpning	39
7.7 Relevans för läraryrket.....	41
8. Avslutning.....	43
Källförteckning.....	45

1. Inledning

Judendomen är en mångfacetterad religiös tradition med en lång historia av tolkning och praxis. Olika judiska riktningar som exempelvis ortodox, konservativ och reformjudendom, har utvecklat skilda synsätt på kvinnors roller och rättigheter vilket gör frågor om jämställdhet inom judendomen särskilt komplexa. Feministisk teolog och författare Rachel Adler visar i *Engendering Judaism: An inclusive theology and ethics* att dessa skillnader och judiska riktningar inte enbart kan förstås teologiskt, utan måste ses i relation till sociala normer, historiska förändringar och kulturella sammanhang som påverkar hur religiösa texter tolkas och praktiseras (Adler, 1998, s. 5–7; 18–21). I detta arbete används begreppet jämställdhet för att beskriva frågor om lika värde, möjligheter och inflytande mellan kvinnor och män inom judendomen. Jämställdhet förstås här inte enbart som formell likabehandling utan som ett analytiskt begrepp som visar hur könsroller, makt, tillgång till religiöst deltagande och ledarskap formas. Begreppet är centralt för studien eftersom det möjliggör en analys av hur kvinnors ställning inom judiska traditioner både begränsas och omförhandlas i relation till religiös praxis, institutionella ramar och samhälleliga värderingar.

Under 1900–2000-talet har kvinnors roll förändrats kraftigt inom flera judiska riktningar, det skriver studentförfattaren Petra Von Knorring i masterarbetet *Judinna och rösträttskvinna* (Von Knorring, 2022 s. 15–17). Framväxten av feministisk teologi, moderniserade tolkningar av halacha och ökade krav på religiös delaktighet har successivt omformulerat synen på kvinnors ansvar och möjligheter inom judendomen (von Knorring, 2022 s. 7–8). Inom reform- och konservativ judendom har kvinnor sedan slutet av 1900-talet fått full tillgång till religiöst ledarskap, inklusive möjligheten att verka som

rabbiner och kantorer (Adler, 1998, s. 23–26; 171–176). Dessa förändringar kan förstås som en del av en större utveckling inom samtida judendom där frågor om kvinnors roller i allt högre grad diskuteras och omtolkas. Adler visar hur feministisk judisk teologi har bidragit till att ifrågasätta traditionella könsroller och öppnat för förändringar i religiös praktik och ledarskap (Adler, 1998, s. 23–26; 171–176).

Frågor om kön och religion är centrala inom religionsvetenskap och etik eftersom religiösa traditioner ofta innehåller normer som påverkar hur könsroller och maktfördelning förstås. Adler betonar att jämställdhetsdiskussioner inom judendomen inte enbart rör sociala förändringar utan även hur religiösa texter och traditioner tolkas i relation till samtida värderingar om rättvisa och mänsklig värdighet (Adler, 1998, s. 5–7; 18–21).

2. Syfte

Syftet med denna kunskapsöversikt är att sammanställa och analysera hur modern forskning beskriver den judiska kvinnans roll, religiösa identitet och förutsättningar för jämställdhet inom olika judiska traditioner. Syftet är även att belysa hur läraryrket kan använda sig av forskningen för att belysa kvinnors roller i religiösa traditioner. Det vill säga hur underlaget kan användas i undervisningen samt dess relevans för både undervisning och profession.

Genom att belysa spänningen mellan traditionella normer och moderna krav på självbestämmande vill studien bidra med kunskap som kan användas i religionsundervisningen. Syftet är att hjälpa elever förstå hur teologiska och kulturella strukturer både kan begränsa och möjliggöra kvinnors inflytande och ledarskap i religiösa traditioner.

För att uppfylla syftet och besvara den övergripande frågan om hur kvinnor och jämställdhet behandlas inom olika judiska traditioner undersöks följande frågor:

- Hur framställs kvinnans roll i olika judiska traditioner enligt aktuell forskning?
- Vilka teologiska och kulturella faktorer påverkar synen på jämställdhet inom judendomen?
- Hur har kvinnors möjligheter till deltagande och religiöst ledarskap beskrivits och analyserats i modern forskning?
- Hur kan jämförande studier av kvinnors religiösa roller inom judendomen användas för att stärka elevers religionsdidaktiska förståelse i gymnasieskolan?

3. Metod & urval

Detta kapitel redogör för hur det vetenskapliga materialet till kunskapsöversikten har identifierats, avgränsats och organiserats. Syftet har varit att skapa ett systematiskt och tydligt underlag som möjliggör en samlad och tematiserad analys av forskning om kvinnor och jämställdhet inom judiska traditioner. Eftersom ämnet berör flera forskningsfält, bland annat teologi, religionshistoria, genusvetenskap och sociologi, har sökprocessen utformats för att fånga in studier som belyser både religiösa och kulturella aspekter av kön.

Vid databassökning via EBSCOhost prioriterades databaserna ERIC och ERC (Education Research Complete), i enlighet med sökguiden på Malmö Universitets webbplats. Urvalet av sökord baserade på frågeställningen och inkluderande begrepp som judendom, kvinnor, jämställdhet och traditioner men även andra begrepp användes för att komplettera sökningen. Sökorden översattes till engelska för att möjliggöra fler sökningar i de internationella databaserna. Sökstrategier bestod av användning av synonymer samt trunkeringar för att fånga upp olika böjningar och ändelser av begrepp. Trunkering markeras i databaser med en asterisk (*), ett exempel från sökningen är Relig* (Religion, Religions, Religious, Religiosity, Religiously). Detta bidrog till en mer omfattande sökning som kunde inkludera fler relevanta källor.

Sökningen avgränsas initialt till publikations åren 2010-2025 samt filtret "Peer Reviewed" för att säkerställa att endast vetenskapligt granskade artiklar inkluderas. Den första söksträngen, (Jewish OR Jew OR Judaism) AND (Women OR Female OR Woman OR Females), resulterade i 473 träffar. Då antalet källor var för stort begränsades sökningen ytterligare genom inkludering av fler begrepp. I nästa steg lades en trunkering (Relig*) till, vilket resulterade i 174 källor. Därefter togs trunkeringen bort och ersattes med begreppet (Modesty), då återstod 6 källor, varav en bedömdes som relevant för arbetet.

Urvalsprocessen i detta steg innebar att vi identifierade de synonymer som gav bäst matchning, granskade abstrakt och därefter valde ut den relevanta källan.

I kunskapsöversikten stödjer även tre böcker forskningens resonemang och perspektiv, dessa hittades genom "feminism & judaism" och "Jewish feminist ethics book" i sökmotorn Google.

För att göra sökningen så bred som möjligt konstruerades en söksträng med flera synonymer och trunkeringar, (Jewish OR Jew Or Judaism) AND (Wom*) AND (Religion OR Religious OR Religiousness OR Religions OR Religiosity OR Spirituality OR Faith) AND (Tradition). Detta genererade 10 träffar, varav två valdes ut då de hade en direkt koppling till religiösa traditioner inom judendomen.

Vidare genomfördes specifika sökningar:

- Söksträngen (Jewish OR Jew Or Judaism) AND (Women OR Female OR Woman OR Females) AND (Religion OR Spirituality) resulterade i 4 träffar, varav en källa var relevant.
- Söksträngen (Jewish OR Jew Or Judaism) AND (Women OR Female OR Woman OR Females) AND (Religious Education) resulterade i 35 träffar, en källa valdes ut då titel och abstrakt passade bäst med vårt ämne.
- Söksträngen (Jewish OR Jew Or Judaism) AND (Women OR Female OR Woman OR Females) AND (Spirituality) resulterade i 9 träffar, varav en valdes ut.
- Söksträngen (Jewish OR Jew Or Judaism) AND (Women OR Female OR Woman OR Females) AND (Theological Education) resulterade i endast en träff. Källan var kopplad till Talmud studier och visade sig vara värdefull.
- Söksträngen (Jewish OR Jew Or Judaism) AND (Women OR Female OR Woman OR Females) AND (Social Movement) resulterade i 4 träffar, där en valdes ut då den belyser kvinnors agens.

I den sista söksträngen togs tidsbegränsningen bort, men kravet på “peer-review” kvarstod. Sökningen bestod av synonymen (Judaism Traditions) och resulterade i 9 träffar. Källorna som valdes ut här inkluderades eftersom författarna King och Vandenburg, är etablerade namn inom det religionsvetenskapliga fältet.

Urvalet av materialet har styrts av tydliga kriterier. Vetenskapligt granskade publikationer har inkluderats med en tidsavgränsning mellan år 2010 och år 2025 för att säkerställa att översikten baseras på aktuell och relevant forskning. Däremot kommer kunskapsöversikten att behöva inkludera äldre och andra typer av källor för att beröra tankar och teologiska slutsatser för att därefter kunna jämföra dem med moderna verk. Dessa verk sammansattes under sent 90-tal med ett undantag för ett klassiskt verk som publicerades 1987, vi är medvetna om verkens årtal men väljer att inkludera verkan för att kunna besvara forskningsfrågorna. I urvalsprocessen har ett forskningsetiskt övervägande gjorts gällande representationen av en religiös minoritet. Strävan har varit att använda källor som inte endast objektifierar judiska kvinnor, utan som lyfter fram deras agens och egna röst, i enlighet med Vetenskapsrådets principer om respekt för de studerade personernas integritet och självbestämmande (Vetenskapsrådet, 2017, s. 14–17).

Vidare har studierna behövt behandla frågor om kön, kvinnors religiösa roller eller jämställdhet inom judendomen. Den slutliga mängden av material består av tretton vetenskapliga artiklar samt ett mindre antal akademiska rapporter och masterarbete som kompletterar forsknings- och uppfattningsbilden. Efter att urvalet genomförts har materialet analyserats tematiskt. Detta innebär att studierna sorterats efter återkommande teman som framträder i forskningen, till exempel traditionella könsroller inom ortodox judendom, feministiska tolkningar av religiösa texter och förändringar inom moderna judiska

riktningar. Tematiseringen ligger till grund för resultatdelen där forskningsläget presenteras och jämförs.

4. Tidigare forskning

Syftet med detta kapitel är att kartlägga kunskapsläget och synliggöra hur fältet har rört sig från att dokumentera exkludering, till att analysera de sofistikerade strategier kvinnor använder för att skapa handlingsutrymme inom traditionen. Kapitlet utgör därmed det vetenskapliga fundamenten mot vilken detta undersökningsresultat senare belyser och problematiseras.

Forskningen om kvinnans roll och jämställdhet inom judiska traditioner är ett tvärvetenskapligt fält som förenar religionssociologi, teologi, pedagogik och genusvetenskap. Fältet domineras av internationell forskning, främst från Israel och USA, där spänningen mellan ortodox tradition och det moderna samhällets jämställdhetsideal utgör en central drivkraft. Tidigare studier kan delas in i tre huvudsakliga spår. Strukturell och historisk exkludering, identitetsformering genom kroppsliga praktiker, samt agens genom utbildning och aktivism.

4.1 Historiska och strukturella perspektiv

Ett fundamentalt perspektiv inom området som fokuserar på hur religiösa strukturer historiskt har format kvinnans underordning. Ursula King (1987), teolog och pionjär inom feministisk religionsforskning och global utbildning, intar ett historiskt och jämförande perspektiv där hon analyserar hur världsreligionerna, inklusive judendomen, systematiskt exkluderat kvinnor från högre utbildning och officiella maktpositioner. Genom en kvalitativ analys av teologiska texter visar King (1987) att kvinnans roll traditionellt begränsas till hemmet, vilket skapar en "sexism genom utelämnande" i den historieskrivningen (King, 1987. s. 36).

Ruth Gaunt (2012), socialpsykologexpert på könsroller och ambivalent sexism i religiösa miljöer, kompletterar detta strukturella perspektiv genom en kvantitativ metod som undersöker attityder hos 854 israeliska judar. Introduceringen av begreppet “benevolent sexism” används för att förklara hur religiösa män ofta idealiserar kvinnor i traditionella roller snarare än att visa öppen fientlighet (Gaunt, 2012. s. 479). Genom att ställa Kings historiska analys mot Gaunts statistiska data framgår det en komplex bild, medan den explicita exkluderingen (King, 1987) har minskat i vissa moderna kretsar, lever de ojämna maktstrukturerna kvar genom en subtil idealisering av kvinnan som moder och andlig väktare (Gaunt, 2012).

4.2 Identitet, klädsel och socialisering

Ett betydande forskningsspår undersöker hur religiösa normer internaliseras och uttrycks genom kroppen. Kate Miriam Loewenthal, religionspsykolog, expert på religiös identitetsutveckling och praktiska uttryck för tro, och Lamis S. Solaim, forskare inom global psykiatri med fokus på kulturella uttryck för hälsa (2016) använder en kvalitativ intervjumetod för att studera hårtäckning hos judiska kvinnor. Deras resultat visar att klädseln fungerar som ett verktyg för identitetshantering och spirituell utveckling snarare än enbart ett tecken på underkastelse (Loewenthal & Solaim, 2016. s. 165).

Detta står i kontrast till Erica Brown (2018), teolog och pedagog som studerar utbildning, identitetsförlust och religiös socialisering, som beskriver hur hon har studerat ortodoxa kvinnor som lämnat ultraortodoxa miljöer. Genom kvalitativa intervjuer visar Brown (2018) hur utbildningssystemet i dessa miljöer socialiserar flickor i en roll där anständighet värderas högre än intellektuell prestation (Brown, 2018. s. 444). Medan Loewenthal och Solaim lyfter fram den autonoma identitetsaspekten, belyser Brown de repressiva elementen i samma praktik. Denna diskrepans belyser komplexiteten i huruvida religiösa

markörer ska tolkas som förtryck eller agens, beroende på den sociala kontexten och individens rörelsefrihet.

4.3 Agens, utbildning och strategier

Modern forskning har i allt högre grad intresserat sig för hur kvinnor aktivt omformar sin roll inifrån traditionen. Rachel Z. Feldman (2017), antropolog som undersöker relationen mellan messiansk religion och politisk aktivism. Genomför en etnografisk studie av “Women for the Temple” och visar hur kvinnor använder traditionella könsroller för att nå politiskt inflytande. Genom “messiansk femininitet” legitimerar kvinnor sin närvaro på offentliga, mansdominerade platser utan att formellt utmana den patriarkala ordningen (Feldman, 2017. s. 403). Inom det pedagogiska fältet undersöker Talia Hurwich, utbildningsvetare specialiserad på visuell litteracitet och grafiska romaner, och Jane Kanarek, rabbin och professor i Talmud fokuserad på pedagogik och kvinnlig subjektivitet, om hur kvinnor interagerar med heliga texter. Hurwich använder både kvantitativa och kvalitativa metoder för att visa hur grafiska romaner fungerar som ett verktyg för unga kvinnor att utmana könsnormer utanför rabbinernas kontroll (Hurwich, 2021. s.192). Kanarek fördjupar detta genom att studera emotionernas roll i Talmud studier, där hon beskriver strategin att “hacka” texten för att göra den relevant för kvinnliga subjekt (Kanarek, 2025. s. 432).

4.4 Sammanfattning av forskningsfältet

Sammanfattningsvis visar den tidigare forskningen på en förskjutning i fokus. Tidigare studier (t.ex. King) betonade ofta exkludering och de hinder som kvinnor möter. Samtida forskning (t.ex. Feldman, Kanarek, Hurwich) fokuserar i stället på agens, hur kvinnor genom strategiska förhandlingar, nya medier och intellektuell innovation skapar sig ett utrymme inom den judiska traditionen. Metodologiskt rör sig fältet från breda historiska

och kvantitativa översikter till djupa kvalitativa studier av specifika grupperingar. För att visa hur jämställdhet och makt formas och omförhandlas i människors vardagliga liv.

5. Resultat

I detta kapitel redovisar vi resultat som är strukturerat utifrån tre av de fyra forskningsfrågorna som presenterades i syftet, den sista forskningsfrågan diskuteras i kapitlet om “didaktisk tillämpning”. För att belysa innehållet i källorna, integreras de vissa teoretiska begrepp såsom identitetshandling, messiansk femininitet och “text-hackning”, direkt i den tematiska genomgången. Detta ramverk tjänar till att synliggöra hur den judiska kvinnans agens och handlingsutrymme beskrivs i forskningen, samt hur spänningen mellan religiös tradition och moderna jämställdhetsideal manifesteras i källmaterialet.

5.1 Framställningen av kvinnans roll

Aktuell forskning visar att den judiska kvinnans roll konstrueras i en ständig spänning mellan traditionella religiösa förpliktelser och det moderna samhällets normer (Adler, 1998, s. 18–21; 171–176). Studierna belyser hur kvinnor inom judiska traditioner navigerar bland förväntningar kring anständighet/tzniut, moderskap och religiös auktoritet för att skapa mening i sin vardag. Historiskt sett har denna roll formats av att patriarkala religiösa institutioner, systematiskt har det exkluderats kvinnor från den officiella maktstruktur och de privilegierade tillgångar till högre utbildning som män åtnjuter (King, 1987. s. 36). Historiskt har tillgången till heliga skrifter varit nära kopplad till utbildning och makt, vilket inneburit att kvinnors begränsade möjligheter att studera Torah har resulterat i att deras bidrag ofta utelämnats ur de officiella historiska framställningarna av religiös lärdom (King, 1987. s. 36 & 42).

En central aspekt av den judiska kvinnans roll, särskilt inom ortodoxa traditioner, är upprätthållandet av anständighet (tzniut), vilket tydligast manifesteras genom klädkoder och hårtäckning för gifta kvinnor inom judiska traditioner. Enligt Loewenthal och Solaim är

beslutet att täcka håret inte enbart är en religiös plikt utan en avgörande del av kvinnans identitetsutveckling och identitetshantering (2016, s. 162). Hår täckning fungerar som en markör för kvinnlig fysisk mognad och äktenskaplig status, samtidigt som det signalerar en tydlig gränsdragning mot det omgivande sekulära samhället (Loewenthal & Solaim, 2016, s. 165). Inom ultraortodoxa miljöer kan dock fokuset på anständighet och den tydliga könssegmenteringen i skolan upplevas som djupt begränsande. Forskningen menar att det oftast är en tydlig väg till religiös status. För pojkar innebär det intellektuell prestation genom studier i Talmud, medan flickornas skolgång prioriterar anständighet (Brown, 2018, s. 439 & 448).

Forskningen visar dock att det finns distinkta skillnader i hur denna roll gestaltas beroende på religiös gruppering. Det finns olika tolkningar av vad som anses vara en acceptabel täckning. Inom vissa chassidiska grupper och sefardiska kretsar anses peruker, alltså sheitel vara otillräckligt anständiga (Loewenthal & Solaim, 2016, s. 164). Detta står i kontrast till exempelvis Lubavitch-rörelsen, där ledare har uppmuntrat kvinnor att bära peruk just för att se välklädda ut (Loewenthal & Solaim, 2016, s. 164). Anständigheten syftar även till att reglera relationen till män. Genom att täcka håret reserverar kvinnan sin fysiska attraktionskraft för sin make, vilket anses stärka den äktenskapliga intimiteten och kvinnans egna spiritualitet (Loewenthal & Solaim, 2016, s. 166).

För judiska kvinnor har moderskapet historiskt inneburit en spänning mellan traditionella könsnormer och möjligheten till politisk och social aktivism, där moderskapet både har begränsat och legitimerat deras offentliga engagemang. Kvinnans traditionella roll som hemmets väktare är fundamental, men Feldman visar i sin studie av "Women for the Temple"- rörelsen hur denna roll kan omförhandlas för att inkludera offentlig och politisk aktivism (Feldman, 2017, s. 396). Feldman introducerar begreppet messiansk femininitet för att kunna förklara hur kvinnor strategiskt utvidgar sin traditionella roll. Genom att

definiera det framtida templet som Guds hus, kan kvinnorna argumentera för att deras omsorg om det privata hemmet ger dem mandat att vårda och ansvara för den nationella helgedomen (Feldman, 2017. s. 403). På så sätt legitimerar de sin närvaro på en politiskt och religiöst mansdominerad plats utan att behöva utmana den patriarkala ordningen. I stället förstärker de normativa könsroller genom att agera som fromma mödrar snarare än radikala feminister (Feldman, 2017. s. 406–407).

Dessa kvinnor, som ofta tillhör en privilegierad medelklass med ashkenazisk bakgrund, identifierar sig sällan som feminister. Tvärtom betonar de att deras aktivism utgår från traditionella kvinnliga dygder såsom fromhet och moderskap, snarare än moderna jämställdhetsideal (Feldman, 2017. s. 408–409). Samtidigt utmanar de i praktiken en manlig religiös auktoritet, exempelvis genom att tolka renhetslagar (mikveh) på nya sätt för att möjliggöra även ogifta kvinnors närvaro på heliga platser (Feldman, 2017. s. 405).

För modern-ortodoxa kvinnor innebär identitetsskapandet en komplex förhandling mellan religiös lag och det sekulära samhällets värderingar om jämställdhet. Hurwich belyser hur unga modern-ortodoxa kvinnor upplever en spänning mellan den auktoritära, mansdominerade tolkningen av religiösa texter och deras egna moderna värderingar. Traditionell judisk utbildning framställer ofta patriarkala tolkningar som givna normer, något som riskerar att skapa en konflikt för unga kvinnor som växer upp i miljöer där jämställdhet är centralt (Hurwich, 2021. s. 182).

Hurwichs resultat visar att grafiska romaner fungerar som verktyg för att främja personliga och autonoma analyser, då de visuella elementen skapar en konversation mellan jämlikar snarare än en hierarki mellan expert och novis. Genom att interagera med bilder, som ofta är svåra att verbalisera och därmed svåra att dela med religiösa auktoriteter, begränsas utomståendes möjligheter att styra tolkningen. Detta ger kvinnor utrymme att själva utmana

och omformulera traditionella narrativ och att fritt acceptera eller avvisa de perspektiv som presenteras. Det visuella formatet skapar därmed ett skyddat utrymme för reflektion kring könsnormer, vilket ger kvinnorna agens att omvärdera sin tradition utan yttre inblandning (Hurwich, 2021. s. 192–193).

5.2 Teologiska och kulturella faktorer

Forskningen identifierar att synen på jämställdhet är djupt rotad i hur religiösa texter och lagar (halacha) är strukturerade. En grundläggande teologisk faktor är hur klassiska texter positionerar kvinnan. Loewenthal och Solaim visar att normativa krav som exempelvis hårtäckning, inte enbart är kulturella traditioner utan att det härstammar direkt ur heliga skrifter som 4 Mosebok 5:18 och Talmud (Ketubot 72a), där kvinnans fysiska uppenbarelse kopplas till begrepp som skam och ära (2016, s. 164). En grundläggande teologisk faktor är det kritiska reflektions arbetet kring tron och teologin, historiskt sett har varit en exklusivt manlig skapelse (King, 1987. s. 36). Detta innebär att kvinnors religiösa erfarenheter sällan har återspeglats i de kanoniska texterna eller i de kommentars traditioner som ligger till grund för religiös lag (King, 1987. s. 36). Inom judendomen har kvinnor traditionellt exkluderats från att läsa Toran och undantagits från plikten att studera den (King, 1987. s. 42). Denna exkludering har ibland motiverats med extrema tolkningar, där vissa historiska auktoriteter menar att den som lär sin dotter Toran i själva verket lär henne obscenitet (King, 1987. s. 42).

Religiösa ritualer och böner fungerar också som teologiska barriärer för jämställdhet. I den traditionella morgonbönen tackar män Gud för att de inte skapats som kvinnor, medan kvinnor tackar Gud för att ha blivit skapade enligt hans vilja (King, 1987. s. 42). Inom ultraortodoxa miljöer framställs religiösa sanningar ofta som rent bokstavliga, vilket skapar en stelbenthet där det saknas utrymme för symboliska tolkningar som skulle kunna öppna

upp för mer jämställda roller (Brown, 2018. s. 448). Zehavit Gross (2020), professor i pedagogik fokuserad på religiös socialisering och medborgarskapsutbildning, belyser att i religiös sionism finns dessutom en teologisk konflikt där liberala värden som pluralism och individuella rättigheter ofta kodas som farliga eller sekulära hot mot den religiösa övertygelsen och kopplingen till landet Israel (Gross, 2020. s. 83).

Denna hierarki reproduceras dagligen genom liturgin. Enligt studien bidrar denna teologiska ordning till en välvillig sexism (benevolent sexism), där kvinnor idealiseras i traditionella roller som mödrar och objekt för skydd snarare än att tilldelas makt. Intressant nog uppvisar religiösa judiska män ofta lägre nivåer av fientlig sexism än sekulära män. Gaunt kopplar detta till det teologiska förbudet mot förtal (Lashon Hara), vilket skapar en kultur där öppen fientlighet mot kvinnor är religiöst oacceptabelt, samtidigt som ojämna strukturer bevaras genom idealisering (Gaunt 2012, s. 485).

En teologisk struktur blir särskilt påtaglig inom högre textstudier. Kanarek belyser att kvinnliga studenter som studerar Talmud möter en textvärld där kvinnan teologiskt och juridiskt konstrueras som objekt för männens transaktioner i exempelvis diskussioner om oskuld och äktenskapskontrakt (Kanarek 2025, s. 431). Faktorn som hindrar jämställdhet är här inte enbart social exkludering utan att textens läsare antas vara en manlig domare eller utövare. Kvinnan utestängs i stor utsträckning från positionen som teologiskt subjekt och reduceras till föremål för teologisk tolkning (Kanarek, 2025. s. 431). Vidare förstärks detta av att auktoriteten inom modern ortodoxi ofta är centraliserad kring manliga rabbiner, vars tolkningar ges företräde framför kvinnors egna läsningar (Hurwich, 2021. s. 182).

Kulturellt styrs synen på jämställdhet av strikta förväntningar på könsroller och beteende. En central faktor är idealet om anständighet, vilket innebär att kvinnor förväntas vara ödmjuka och undvika att ta plats offentligt (Brown, 2018. s. 444). Dessa förväntningar

cementeras genom skolan och hemmet, där en kvinnas förmåga att efterleva anständighetsidealet är avgörande för hennes kulturella kapital och status inom gemenskapen (Brown, 2018. s. 444). Om en kvinna bryter mot dessa normer kan det få direkta konsekvenser för hennes möjligheter att ingå ett prestigefyllt arrangerat äktenskap (Brown, 2018. s. 443).

Utbildningssystemet fungerar som en kraftfull kulturell faktor som upprätthåller ojämlika strukturer. I ultraortodoxa miljöer finns oftast endast en väg till status för pojkar, vilket är talmudisk lärdom. Flickors status kopplas istället till deras anständighet (Brown, 2018. s. 448). En kulturell paradox är att ultraortodoxa kvinnor oftast har en bättre sekulär utbildning än männen, då kvinnor förväntas arbeta och försörja familjen så att männen kan ägna sig åt religiösa studier på heltid (Brown, 2018. s. 444).

Inom specifika utbildningsmiljöer samt de israeliska flickskolorna (Ulpanot), betonas kollektivistiska värden, lydnad och social ordning snarare än individens rättigheter (Gross, 2020. s. 85). Ulpanot bidrar till att stärka kvinnors religiösa kompetens, men förändrar inte kvinnors tillgång till formellt religiöst ledarskap. Utbildningen fokuserar oftast på att skapa en homogen nationell identitet där religiös auktoritet står över liberala principer om jämställdhet (Gross, 2020. s. 85).

Vid sidan av teologin fungerar kulturella praktiker och utbildningsmiljöer som avgörande faktorer för hur jämställdhetsnormer upprätthålls eller utmanas. Hurwich identifierar en kulturkrock i socialiseringen av unga ortodoxa kvinnor. De navigerar mellan sekulära läsararter som uppmuntrar autonomi och religiösa läsararter som kräver underkastelse under auktoritet (Hurwich 2021, s. 182). Denna spänning mellan olika kulturella kompetenser skapar en komplexitet där jämställdhetsideal från det omgivande samhället ställs mot religiös lojalitet.

Lärandemiljön, snarare än enbart textens innehåll, identifieras som en nyckelfaktor för hur studenter skapar subjektivitet i mötet med patriarkala texter. Kanarek visar att institutionell kultur definieras som samspelet mellan studiemetoder, studenternas identiteter och institutionens religiösa värderingar, som direkt påverkar upplevelsen av jämställdhet och ägandeskap (Kanarek 2025 s. 426).

I en utbildningsmiljö präglad av queer-centrerad pedagogik, som exempelvis skolan SVARA som är en progressiv institution för judisk textstudie, upplevde studenterna en kollektiv tolkningsmakt över texterna. Detta gjorde att deras objektifierande läsningar av kvinnor inte uppfattades som lika hotfulla eller problematiska inom gruppen (Kanarek, 2025, s. 425–426). Detta kan jämföras med Jewish Theological Seminary (JTS), där den institutionella kulturen i högre grad bygger på ett normativt engagemang för halacha (judisk lag) och därmed präglas av andra ramar för texttolkning och religiös auktoritet. När texten betraktas som normerande och förpliktigande för studenters eget liv, får de misogynna inslagen ett direkt anspråk på studenters identitet, vilket leder till en starkare känsla av alienation och att vara ett föremål för andras samtal snarare än en deltagare (Kanarek, 2025. s. 428-430).

För att överbrygga klyftan mellan teologiska begränsningar och moderna värderingar utvecklar kvinnor specifika strategier. En sådan faktor är “acculturation strategies”, där kvinnor genom exempelvis klädselval som peruk aktivt väljer hur mycket de vill integreras eller segregeras från det sekulära samhället (Loewenthal & Solaim, 2016. s. 162). Genom att betona den andliga värden framför det moderna samhällets utseendefixering kan traditionella praktiker omkodas till att handla om inre styrka snarare än förtryck. Denna omtolkning väcker frågor om jämställdhet eftersom det inte alltid är tydligt vem som avgör

vad som upplevs som frivilligt eller stärkande. Synen på jämställdhet kan därför skilja sig beroende på om fokus ligger på individens egna val eller på traditionens normer.

Inom textstudier beskriver Kanarek (2025) en strategi där kvinnor försöker hacka texten (2025. s. 432–433). Detta innebär att intellektuella studenter försöker omkonstruera manligt kodade lagar så att de kan tillämpas på kvinnor, i syfte att skapa inkludering i en tradition som inte ursprungligen tillämpades för kvinnor.

Slutligen lyfter forskningen fram den emotionella processen som en faktor för hur normer förhandlas. Kanarek argumenterar för att känslor som ilska, alienation och kärlek i mötet med religiösa texter är nödvändiga analytiska verktyg för att uppnå jämställdhet (2025, s. 423). Att erkänna dessa känslor blir en del av en litterär process där kvinnan går från att vara objekt till att bli ett subjekt med egen agens (Kanarek, 2025. s. 432). Grafiska romaner erbjuder en tolknings arena som kringgår traditionella auktoritetsstrukturer. Mediets visuella natur möjliggör för kvinnor att engagera sig i autonoma analyser, där de kan forma en personlig förståelse av könsnormer bortom den manliga hierarkins kontroll (Hurwich, 2021. s. 191).

5.3 Deltagande och religiöst ledarskap

Forskningen visar att kvinnors vägar till religiöst ledarskap och utökad deltagande sällan följer en linjär utveckling, utan sker genom strategiska förhandlingar med etablerade strukturer. Detta sker både genom formella utbildningsvägar och informell aktivism där kvinnor tar sig rätten att tolka och leda.

Kvinnors religiösa deltagande har historiskt analyserats utifrån en omfattande exkludering från den offentliga sfären och de heliga skrifterna. King poängterar att judiska kvinnor

traditionellt har undantagits från plikten att studera Toran, vilket skapade en andlig deprivation då de nekades tillgång till de texter som krävs för religiös auktoritet (King 1987, s. 42). Denna exkludering motiverades oftast genom att betrakta kvinnors religiösa ansvar till hemmet och familjen snarare än till församlingens offentliga ritualer (King, 1987. s. 42). Det historiska ledarskapet har därmed varit förbehållet män, medan kvinnors bidrag ofta osynliggjorts i den officiella teologin och historieskrivningen (King, 1987. s. 36).

Tillgången till avancerade religiösa studier och formella ledarskapspositioner är avgörande för kvinnors möjlighet att utöva inflytande över religiösa traditioner och forma det andliga livet. Kanarek beskriver framväxten av institutioner som Yeshivat Maharat (judisk utbildningsinstitution som ordinerar kvinnor som religiösa ledare), som erbjuder ortodox ordination för kvinnor (Kanarek 2025, s. 424). Denna typ av utbildning markerar ett skifte där kvinnor går från att vara marginaliserade i studiemiljön till att stå i centrum för lärandet. Genom att erbjuda samma djupgående studier i judisk lag (halacha) som manliga rabbiner får, möjliggörs en professionalisering av kvinnligt religiöst ledarskap som tidigare varit omöjlig inom ortodoxin (Kanarek, 2025. s. 424)

Däremot är möjligheten att utöva detta ledarskap lokalt fortfarande begränsat och varierande. Hurwich noterar i sin studie av modern-ortodoxa miljöer att kvinnors tillträde till formella maktpositioner i synagogan skiljer sig kraftigt åt (Hurwich 2021, s. 185). I vissa församlingar är det tillåtet för kvinnor att vara ordförande, medan i andra är det strikt förbjudet. Detta indikerar att även om utbildningsvägar öppnas, kvarstår institutionella barriärer på församlingsnivå.

Vid sidan av formella roller visar forskningen hur kvinnor skapar inofficiella ledarskapsroller genom aktivism. Feldman beskriver hur kvinnor inom Tempel rörelsen har

gått från att vara passiva deltagare till att inta centrala roller som guider, lärare och organisatörer (Feldman 2017, s. 396). Genom att utbilda sig till pilgrims guider och hålla offentliga föreläsningar har dessa kvinnor skapat en plattform där de utövar religiös auktoritet över både män och kvinnor som besöker Tempelberget (Feldman, 2017. s. 396–397).

Detta ledarskap bygger ofta på en direkt utmaning av det etablerade manliga rabbinatet. Feldman visar hur kvinnliga aktivister som exempelvis Idit Bartov, använder sin expertkunskap i judisk lag för att kringgå manliga auktoritetens restriktioner (2017, s. 405). Ett tydligt exempel är hur aktivisterna uppmuntrar ogifta kvinnor att använda det rituella badet (mikveh) för att kunna beträda Tempelberget i renhet, trots att ledande rabbiner förbjuder ogifta kvinnor att använda badet. Genom att ta kontroll över tolkningen av renhetslagarna flyttar kvinnorna makten över ritualen från rabbinerna till sina egna händer och positionerar sig själva som de sanna väktarna av nationens helighet (Feldman, 2017. s. 405).

Möjligheten att leda hänger samman med rätten att tolka heliga texter. Kanarek lyfter fram hur kvinnliga studenter använder strategin att “hacka” texten (2025, s. 432). Detta innebär att de aktivt omformar manligt kodade lagar och narrativ för att göra dem tillämpbara på kvinnor, vilket är en förutsättning för att kunna fungera som religiösa ledare i en tradition som inte var anpassad för dem. Genom att bemästra text studiernas hantverk går kvinnor från att vara objekt i diskussionen till att bli subjekt med auktoritet att definiera sin egen plats i traditionen (Kanarek, 2025. s. 431).

Även utanför de akademiska seminarierna sker en demokratisering av tolkningsföreträdet. Hurwich visar hur användandet av visuella medier, såsom grafiska romaner, ger unga kvinnor verktyg att analysera religiösa texter utan inblandning av manliga auktoriteter

(2021, s. 191). I den visuella tolkningen finns ingen given expert, vilket skapar en konversation mellan jämlikar, där kvinnor kan formulera egna autonoma slutsatser om religiösa narrativ. Detta beskrivs som ett viktigt steg för att kvinnor ska kunna formulera en självständig religiös identitet som inte är beroende av rabbinens godkännande (Hurwich, 2021, s. 192).

6. Analys och diskussion

6.1 Analys av kvinnans roll i olika judiska traditioner i relation till frågeställningen

I följande kapitel kommer forskningsfrågan om hur kvinnans roll i olika judiska traditioner analyseras och diskuteras. Genom följande författares perspektiv kommer relevanta begrepp och argument tas in för att behandlas för att därefter sammanfattas i en slutsats. När forskningen om kvinnors ställning i olika judiska traditioner analyseras i relation till frågeställningen framträder ett tydligt mönster av variation, både teologiskt och kulturellt. Aktuell forskning beskriver att kvinnans roll inom judendomen inte är enhetlig utan formas av traditionens tolkningsramar, dess syn på halacha och lokala kulturella förutsättningar. Detta innebär att frågan om hur kvinnor behandlas inom judendomen endast kan förstås genom att jämföra traditionerna sinsemellan samt genom att beakta hur teologi och samhälle samverkar.

I ortodox judendom framställs kvinnans roll som nära knuten till en traditionell förståelse av halacha där könsroller är tydligt uppdelade. Denna uppdelning framstår inte endast som religiöst betingad utan förstärks av kulturella normer, något som antropologen och sociologen El Or understryker i sin analys av hur ortodoxa kvinnor socialiseras in i specifika religiösa förväntningar (El Or , 1994. s. 10–14, 148–150). I dessa traditioner behandlas kvinnor på ett sätt som både speglar och legitimeras av religiösa auktoriteter, vilket innebär att jämställdhet främst förstås i relation till etablerade normer snarare än i termer av förändring.

När konservativ och reformjudendom jämförs med ortodoxa riktningar framträder tydliga skillnader i hur kvinnans roll förstås och praktiseras. Forskningen beskriver att dessa

traditioner i hög grad präglas av ett teologiskt ramverk som tillåter förhandling och omtolkning av religiösa principer. Detta skapar utrymme för en mer flexibel förståelse av könsroller än den som återfinns i ortodoxa miljöer. Både den judisk- och feministiska teologen Adler och professor inom religionsvetenskap och teologen Plaskow betonar att liberal judendom inte enbart förändrar rituella och organisatoriska strukturer, utan också omformulerar själva förståelsen av vad religiös auktoritet innebär (Adler, 1998. s. 21–26; (Plaskow, 1990. s. 22–27). Dessa teologer visar hur feministiska perspektiv används för att granska och kritisera traditionens patriarkala arv, särskilt genom att uppmärksamma hur kvinnors erfarenheter historiskt har marginaliserats i centrala texter och ritualer.

I reformjudendom har denna kritiska hållning fått tydligt genomslag. Adler beskriver exempelvis hur nya ritualer och teologiska principer utvecklats för att skapa utrymme för kvinnors fulla deltagande, både i liturgiskt och i institutionellt avseende (Plaskow, 1998, s. 63–65). Detta inkluderar inte endast ordination av kvinnliga rabbiner utan även teologiska nytolkningar som betonar relation, ömsesidighet och jämlikhet som centrala religiösa principer (Adler, 1998. s. 141–143). Plaskow framhåller att reformrörelsen på så sätt fungerar som en arena där kvinnor inte bara inkluderas i befintliga strukturer, utan också ges möjlighet att aktivt forma och förändra traditionen (Plaskow, 1990, s. 230–235).

Konservativ judendom beskrivs ofta som en mellanposition, där halacha uppfattas som bindande men är samtidigt möjlig att utvecklas i av etiska principer. Detta har medfört gradvisa förändringar där kvinnor successivt har fått tillgång till liturgiska roller och religiöst ledarskap (Adler, 1998. s. 21–26 & 168). Denna utvecklingslinje beskrivs i forskningen som ett resultat av interna teologiska diskussioner där traditionens auktoritet kombineras med en vilja att möta moderna krav på jämställdhet. På så sätt framställs kvinnans roll i konservativ judendom inte som statisk utan som ett område där tradition och förnyelse aktivt balanseras.

I relation till frågeställningen innebär dessa resultat att kvinnor i konservativ och reformjudendom behandlas utifrån ett teologiskt ramverk som inte endast tillåter, utan aktivt främjar jämställdhet genom att omdefiniera begrepp som Toran och halacha. Som både Plaskow och Adler betonar, förstås traditionen här som en levande och föränderlig process där kvinnors erfarenheter ses som en nödvändig del av den fortsatta utvecklingen (Plaskow, 1990. s. 22–25; Adler, 1998. s. 21–24). Genom att använda feministiska tolkningsramar kan könsroller omformuleras i takt med att etiska ideal som ömsesidighet (mutuality) och jämlikhet lyfts fram som centrala religiösa principer snarare än historiska hierarkier (Adler, 1998, s. 141–143). Jämställdhet blir därför inte en yttre anpassning till det sekulära samhället utan en integrerad del av hur traditionen tolkas och praktiseras; det är en intern teologisk utveckling där kvinnor ges rätten att vara medskapare av judendomens framtid (Plaskow, 1990, s. 241). Detta visar att behandlingen av kvinnor inom dessa traditioner vilar på en medveten teologisk strategi att låta etiken styra lagtolkningen.

Sammanfattningsvis visar analysen att kvinnors roller inom judendomen ser olika ut beroende på tradition. Inom ortodox judendom är könsrollerna ofta tydligt reglerade av religiösa lagar, medan konservativ och reformjudendom i större utsträckning öppnar för jämställdhet genom nya tolkningar av religiösa texter och ritualer. Detta visar att synen på kvinnor inom judendomen inte är enhetlig, utan påverkas både av religiös tradition och av det samhälle där religionen praktiseras.

6.2 Teologiska och kulturella faktorer som påverkar synen på jämställdhet inom judendomen

Vidare i kapitlet om analys och diskussioner kring forskningsfrågorna berör följande kapitel teologiska och kulturella faktorer. När de teologiska och kulturella faktorer som formar synen på kvinnor och jämställdhet inom judendomen analyseras framträder flera skilda

nivåer av påverkan. Teologin spelar en central roll men forskning visar att den inte kan förstås som isolerad från sociala och kulturella strukturer. I stället verkar religiösa regler, historiska traditioner och samtida samhällsnormer tillsammans i formandet av kvinnors roller. Detta innebär att synen på jämställdhet inom judendomen utvecklas i ett kontinuerligt samspel mellan texter, tolkningstraditioner och kulturella sammanhang.

Halacha utgör en grundläggande teologisk faktor inom ortodox judendom. El Or visar och definierar Halacha tydligt uppdelade könsroller som formar både gudstjänstliv och vardagspraktik (El Or, 1994, s. 12–15). Dessa texter producerar inte endast normer utan legitimerar genom religiös auktoritet. I dessa sammanhang framstår traditionens bevarande hellre som ett ideal som ibland prioriteras framför modernitetens krav på jämställdhet. Samtidigt betonar El Or att tolkningarna av halacha ändå varierar beroende på social miljö, utbildning och graden av kontakt med det omgivande samhället, vilket i sin tur visar att även teologin formas i och av ett kulturellt sammanhang (1994, s. 202–208).

I kontrast till detta beskriver de feministiska teologerna Adler och Plaskow hur teologi kan fungera som en plats för omtolkning och förändring (Adler, 1998, s. 21–25; Plaskow 1990, s. 11–15). Deras verk visar att begrepp som rättvisa, ömsesidighet och erfarenhet kan användas som alternativa tolkningsramar för att omformulera religiösa normer (Adler, 1998, s. 168; Plaskow, 1990, s. 34). Dessa teologiska perspektiv har haft stort genomslag inom reformjudendom och delar av konservativ judendom där religiös auktoritet förstås som dynamisk och kontextberoende. Forskningen framhåller att när teologi kopplas till levda erfarenheter, särskilt kvinnors erfarenheter, skapas ett annat sätt att förstå både text och tradition (Plaskow, 1990, s. 54–56). Detta illustrerar hur strävan mot jämställdhet inte uppstår som en extern påverkan, utan som en del av traditionens interna utveckling.

Kulturella faktorer utgör en lika betydelsefull del av denna analys. I Sverige syns detta tydligt i forskning och verk om judiska kvinnors liv och identitet, där erfarenheter förstås i

relation till sociala, kulturella och historiska sammanhang. Detta framträder exempelvis i forskning som betonar hur judiska kvinnors identitet formas i skärningspunkten mellan minoritetsstatus, samhällseliga förändringsprocesser och vardagslivets praktiker. Detta skriver filosofiedoktorn Emma Hall, tillsammans med Malin Thor Tureby, professor i historia samt forskningsledare på institutionen för samhälle, kultur och identitet på Malmö universitet i *Historiska perspektiv på judiska kvinnors berättelser om erfarenheter av antisemitism i Sverige under 1900-talet och 2000-talet* (Thor Tureby & Hall, 2024, s. 54–56).

Den svenska kulturella kontexten kan förstås som både en drivkraft och en tolkningsram som påverkar hur religiösa traditioner förstås och praktiseras. Forskning om judiska kvinnors liv i Sverige visar att religiös identitet och praktik formas i nära samspel med samhällseliga normer, minoritetsposition och historiska erfarenheter (Thor Tureby & Hall, 2024, s. 54–56; 60–62).

Detta illustrerar hur teologi och kultur samverkar och tillsammans formar de villkor under vilka kvinnor inkluderas, synliggörs och ges inflytande inom judiska religiösa praktiker och institutioner. Adler visar att förändringar i kvinnors religiösa roller inte enbart kan förklaras genom teologiska texter, utan också genom hur dessa tolkas i relation till samtida värderingar om rättvisa och mänsklig värdighet (Adler, 1998, s. 18–21; 171–176). I ljuset av frågeställningen kan behandlingen av kvinnor i liberal judendom därför inte enbart förstås genom teologiska nytolkningar av halacha, utan också i relation till församlingens position i ett samhälle där jämställdhet utgör ett starkt normativt ramverk. Forskning om judiska kvinnors liv i Sverige visar att religiös identitet och praktik formas i nära samspel med sociala och kulturella värderingar i det omgivande samhället (Thor Tureby & Hall, 2024, s. 54–56).

Sammanfattningsvis visar analysen att synen på kvinnor och jämställdhet inom judendomen inte kan förstås genom enbart religiösa texter eller doktriner. I stället framträder ett samspel där halacha, feministisk teologi och kulturella förutsättningar tillsammans påverkar kvinnors möjligheter och begränsningar. Detta visar att frågor om jämställdhet inom judiska traditioner präglas av både kontinuitet och förändring där teologiska tolkningar och kulturella sammanhang ständigt påverkar varandra (Adler, 1998, s. 5–7; Thor Tureby & Hall, 2024, s. 62–64).

6.3 Från exkludering till förhandling: Kvinnligt religiöst ledarskap inom judiska traditioner

I sista kapitlet av analys och diskussion kommer kunskapsöversikten att beröra kvinnligt religiöst ledarskap inom judiska traditioner. Vid en analys av hur kvinnans roll, jämställdhet och möjligheter till ledarskap behandlas genom författarnas glasögon inom judendomen framträder en bild av en tradition i ständig förhandling mellan teologisk kontinuitet och modern förändring. En central aspekt i detta är hur utbildning fungerar som den främsta nyckeln till både delaktighet och auktoritet. Professor och religionsvetaren Ursula King är internationellt erkänd forskare inom religion, kön och feminism. I hennes verk *World Religions, Women and Education* (1987) belyser King att judiska kvinnor genom historien har drabbats av en form av andlig deprivation, främst på grund av att de systematiskt exkluderats från studier av de heliga texterna (King, 1987, s. 38). King argumenterar att eftersom rabbin rollen i grunden är en manlig lärarroll knuten till tolkning av Torah, innebar det historiska förbudet för kvinnor att studera texten en effektiv spärr mot allt formellt ledarskap (King, 1987, s. 40). Hon lyfter fram att utbildning har varit en manlig domän där kvinnor reducerats till att understödja männens studier snarare än att själva vara subjekt i traditionen (King, 1987, s. 41). Detta historiska arv förklarar varför dagens

framsteg, såsom ordinationen av kvinnliga rabbiner inom reform- och konservativ judendom, utgör ett radikalt ‘brott’ med det förflutna.

Kontrasten blir särskilt tydlig när man speglar Kings historiska analys mot modern forskning om "text-hacking" och nya utbildningsvägar inom ortodoxa miljöer. Medan King beskriver en tid där kvinnors religiösa erfarenhet ofta var osynliggjord eller begränsad till den privata sfären, visar nyare studier hur kvinnor genom institutioner som Yeshivat Maharat (*Manhigut Halakhit Rukhanit Toranit*) nu erövrar samma intellektuella hantverk som männen. Yeshivat Maharat är en titel som skapades för att ge kvinnliga utexaminerade en formell status som religiösa auktoriteter inom den ortodoxa världen, där ”rabbin” traditionellt sett har varit reserverad för män.

Det finns dock en intressant likhet i hur både King och Kanarek betonar att tillgången till utbildning är den enskilt viktigaste faktorn för jämställdhet (King, 1987, s. 44; Kanarek, 2025). Skillnaden ligger i tendensen, King ser på utbildning som en mänsklig rättighet och ett verktyg för frigörelse i en bredare bemärkelse medan samtida forskning ofta fokuserar på de specifika strategier kvinnor använder för att navigera inom och omforma de patriarkala lagtexterna inifrån, exempelvis genom att utmana lagtolkningar kring renhetslagar eller offentlig bön.

Ett annat perspektiv på ledarskapets förutsättningar erbjuds av samhällsteoretikern och sociologen Willem H. Vanderburg i en artikel i boken *Bulletin of Science, Technology & Society* (The Desymbolization of Human Life in Contemporary Mass Societies 2012), som analyserar hur det moderna samhället präglas av en "desymbolisering" (s. 213). För att analysera spänningen mellan religiösa traditioner och samtida jämställdhetskrav krävs ett övergripande sociologiskt perspektiv på modernitet. Genom att inkludera Vanderburgs teori om desymbolisering kan studien belysa hur judiska könsroller påverkas av en bredare

samhällelig omvandling där tekniska effektivitets kulturer utmanar traditionella symboliska ordningen. Vanderburg argumenterar för att traditionell kultur och språk håller på att ersättas av en teknisk effektivitetskult, vilket påverkar hur vi förstår mänskliga relationer och roller (Vanderburg, 2012. s. 215). Tillämpat på judiskt ledarskap kan detta förklara den spänning som uppstår när religiösa traditioner möter moderna jämställdhetskrav. Där King ser en progressiv kamp för rättvisa, antyder Vanderburgs perspektiv att förändringen i kvinnors roller också är en del av en större samhällelig omvandling där gamla symboliska ordningar med inklusive strikta könsroller, förlorar sin relevans i en teknisk och vetenskaplig tidsålder (Vanderburg, 2012. s. 218).

Detta kan leda till att jämställdhet inom judendomen ibland ses som något som kommer från samhället utanför religionen, snarare än som en förändring som vuxit fram inom traditionen. Det kan i sin tur leda till spänningar, särskilt inom mer ortodoxa sammanhang.

Sammanfattningsvis visar forskningen att judiska traditioner uppvisar en stor intern variation vilket gör jämställdhet till en fråga om tolkning snarare än orubblig dogm. Medan äldre forskning som King oftast fokuserade på bristen av deltagande och behovet av grundläggande reformer, betonar samtida forskning hur kvinnor aktivt tar plats genom komplexa förhandlingar med traditionen. Skillnaden mellan författarna är att King ser religionen som en arena för andlig utveckling som måste göras tillgänglig för alla, medan Vanderburg varnar för att den moderna världens fokus på effektivitet riskerar att urholka de symboliska värden som religionen vilar på (King, 1987, s. 46; Vanderburg, 2012, s. 220).

När det gäller hur kvinnor behandlas inom judiska traditioner handlar jämställdhet därför inte bara om formella roller eller titlar, utan också om möjligheten att påverka religiös praktik. Det blir tydligt att både religion och samhälle spelar roll för hur synen på kön formas.

7. Sammanfattande analys och diskussion

Analysen av hur kvinnor och jämställdhet behandlas inom judendomen synliggör ett komplext landskap där religionen fungerar som både en konserverande och en förändrande kraft. Genom att sammanväga den insamlade forskningen kan de tre centrala forskningsfrågorna besvaras och diskuteras som en helhet.

Kvinnans roll i olika judiska traditioner framställs i aktuell forskning som en spänning mellan stabilitet och förändring. Inom ortodox judendom beskrivs kvinnans roll ofta som djupt förankrad i en traditionell förståelse av halacha, där könsroller är tydligt uppdelade och kvinnans ansvar i stor utsträckning kopplas till familj och privatliv (El-Or, 1994, s. 45–49; 102–105).

I kontrast till detta står reform- och konservativ judendom, där forskningen visar hur teologiska ramverk medvetet har omformulerats för att möjliggöra jämställdhet. Adler och Plaskow beskriver hur feministisk teologi har bidragit till att kvinnor i dessa traditioner gått från att vara marginaliserade till att bli aktiva deltagare som formar religiös praktik och ledarskap (Adler, 1998, s. 23–26; Plaskow, 1990, s. 106–112). Därav visar forskningen att kvinnans roll inom judendomen inte är statisk, utan formas av respektive traditionssätt att tolka religiösa texter och normer (Adler, 1998, s. 18–21).

När det gäller de teologiska och kulturella faktorer som påverkar synen på jämställdhet, framträder ett samspel mellan text och kontext. Vanderburg bidrar här med ett viktigt sociologiskt perspektiv genom att belysa hur det moderna samhällets "desymbolisering" och tekniska effektivitetskult utmanar religiösa särarter (2012, s. 213–215). Jämställdhet framstår därmed inte bara som en intern teologisk fråga, utan som en förhandling.

Slutligen har kvinnors möjligheter till deltagande och religiöst ledarskap analyserats som en rörelse från exkludering till auktoritet. Ursula King understryker att kvinnor historiskt har lidit av en "andlig deprivation" på grund av sin exkludering från de textstudier som krävs för ledarskap (1987 s. 38–40). Modern forskning visar dock hur denna barriär utmanas genom utbildning och innovativa strategier. Genom institutioner som Yeshivat Maharat och fenomen som "text-hacking" erövrar kvinnor det intellektuella hantverk som krävs för att utöva religiös makt (Kanarek, 2025). Även om det formella ledarskapet fortfarande är begränsat inom ortodoxin, visar forskningen (Feldman, 2017; Hurwich, 2021) att kvinnor tar plats genom informella roller och aktivism, vilket i praktiken omformar maktstrukturen inifrån.

7.1 Författare och historiska perspektiv

I jämförelse mellan äldre teologiska texter och modern forskning framträder en förändring där fokus har gått från att beskriva kvinnors uteslutning till att analysera hur kvinnor aktivt förhåller sig till och påverkar religiösa traditioner. Judith Plaskow (1990) och Rachel Adler (1998) utgör basen för den feministiska teologin inom liberal judendom genom att identifiera hur kvinnors erfarenheter historiskt har marginaliserats i centrala texter och ritualer. Deras verk fokuserar på att omformulera själva förståelsen av religiös auktoritet och skapa nya liturgiska utrymmen. Kings klassiska arbete fungerar som en brygga mellan historia och nutid genom att förklara varför tillgången till utbildning är den enskilt viktigaste faktorn för att bryta manliga maktmonopol.

7.2 Sociologiska perspektiv och kulturell kontext

I modernare forskning skiftar fokus mot hur dessa teologiska ramverk interagerar med specifika samhällen. Willem H. Vanderburg (2012) introducerar ett sociologiskt perspektiv

som skiljer sig markant från de rent teologiska verken genom att analysera "desymboliseringen" av mänskligt liv i massamhället. Vanderburg varnar för att en teknisk effektivitetskult riskerar att ersätta traditionella kulturella värden, vilket kan leda till att jämställdhet inom judendomen ses mer som en extern anpassning till moderniteten än som en organisk teologisk utveckling. Detta skapar en intressant kontrast till Tamar El Or (1994) som studerar hur ortodoxa kvinnor socialiseras in i stabila könsroller baserade på halacha inom den privata sfären. Där Vanderburg ser modernitetens upplösning av symboler, visar El Or på traditionens fortsatta förmåga att bevara tydliga gränser genom religiös auktoritet.

7.3 Moderna strategier för agens och ledarskap

De allra senaste verken (2017–2025) fokuserar i högre grad på hur kvinnor aktivt tar plats genom innovativa metoder. Jane Kanarek (2025) och Talia Hurwich (2021) representerar en ny våg av forskning som betonar kvinnors förmåga att utöva makt även inom patriarkala system. Kanarek beskriver hur kvinnliga studenter använder känslor och intellektuell skicklighet för att "hacka" de judiska texterna och gå från att vara objekt för manligt dominerade till att bli subjekt med egen agens. Hurwich (2021) kompletterar detta genom att visa hur visuella medier, som grafiska romaner, skapar autonoma tolknings arenor som helt kringgår traditionella manliga hierarkier. Denna betoning på strategiskt handlande återfinns även hos Feldman (2017), som beskriver hur kvinnor inom Tempel rörelsen omförhandlar traditionella roller som "hemmets väktare" för att inkludera politisk aktivism och informellt ledarskap.

7.4 Likheter, skillnader och tendenser

Ett gemensamt drag i forskningen från King (1987) till Kanarek (2025) är att religiös makt ofta hänger samman med vem som tolkar och använder religiösa texter. Skillnaderna ligger

främst i förhållningssättet till förändring. De äldre verken (Plaskow, Adler) kräver en radikal omformulering av hela traditionen, medan den mer moderna forskningen (Feldman, Kanarek) i högre grad belyser hur kvinnor förhandlar fram utrymme inom ramen för befintliga strukturer.

Tendensen i forskningsläget rör sig därmed från en beskrivning av kvinnan som ett objekt som är föremål för lagar och exkludering (King, El Or), till att analysera henne som en kompetent aktör som använder både teologi, kultur och emotionella verktyg för att utöva ledarskap och deltagande (Kanarek, Hurwich, Feldman). I en svensk kontext smälter dessa perspektiv samman genom att visa hur judiska kvinnor navigerar mellan dessa olika krav och möjligheter i dialog med det omgivande samhällets jämställdhetsnormen.

7.5 Studiens begränsningar och forskningsluckor

Trots att denna kunskapsöversikt bygger på ett brett urval av både internationell och svensk forskning finns det tydliga områden som endast i begränsad utsträckning behandlas i materialet. En central begränsning är att majoriteten av de analyserade källorna utgår från ett binärt könsperspektiv där kvinnor och män framställs som tydligt avgränsade kategorier. Detta innebär att erfarenheter som rör queer identiteter, icke-binära personer och transpersoner i judiska sammanhang i stort sett saknas i det analyserade materialet. Frågor om hur religiösa normer påverkar dessa gruppers möjlighet till deltagande, tillhörighet och religiöst ledarskap behandlas därmed endast indirekt eller inte alls.

Vidare fokuserar flera centrala verk främst på kvinnors relation till traditionella religiösa strukturer såsom halacha, utbildning och institutionellt ledarskap. Även om detta ger viktiga insikter om jämställdhet och makt inom judendomen, riskerar perspektivet att osynliggöra hur kön samverkar med andra identitetsarenor som sexualitet, etnicitet, klass

och migrationsbakgrund. Intersektionella perspektiv förekommer i viss mån i svensk forskning, men är fortfarande underrepresenterade i relation till studier av religiöst deltagande och auktoritet.

En ytterligare begränsning rör det geografiska och kulturella fokus som präglar forskningsfältet. En stor del av den internationella litteraturen utgår från nordamerikanska eller israeliska sammanhang, vilket kan göra det svårt att fullt ut överföra resultaten till europeiska eller nordiska kontexter. Även om svenska studier bidrar med viktiga lokala perspektiv så finns det ett behov av mer forskning som specifikt undersöker hur judiska kvinnor och andra marginaliserade grupper navigerar jämställdhetsfrågor inom europeiska judiska församlingar.

Studien saknar även fördjupade analyser av vardagsreligiositet och levd religion ur ett könsperspektiv. Flera källor fokuserar på teologiska diskussioner och institutionella förändringar, medan frågor om hur religiösa normer praktiseras, förhandlas och ibland motarbetas i det dagliga livet får mindre utrymme, som exempelvis hårtäckning och renlighetsregler. Detta gäller särskilt hur kvinnor och andra grupper upplever spänningen mellan religiösa ideal och personliga livsval.

Slutligen visar forskningen att det finns områden som ännu inte är tillräckligt utforskade, särskilt när det gäller hur kvinnor utövar inflytande och motstånd i vardagliga religiösa sammanhang. Även om vissa studier tar upp kvinnors engagemang och försök till förändring inom traditionella miljöer, saknas ofta tydliga beskrivningar av hur detta sker i praktiken och hur religiösa institutioner förhåller sig till sådana initiativ. Framtida forskning skulle därför kunna bidra med mer kunskap genom att studera hur frågor om kön, makt och identitet formas i konkreta religiösa sammanhang.

Sammanfattningsvis visar studien att forskningen om kvinnor och jämställdhet inom judiska traditioner har gjort betydande framsteg men att viktiga perspektiv fortfarande saknas. Ett tydligare fokus på queer identitet, intersektionalitet, levd religion och europeiska kontexter skulle kunna bidra till en mer nyanserad och inkluderande förståelse av hur kön, makt och religion samverkar i samtida judendom.

7.6 Didaktisk tillämpning

Följande kapitel syftar till att redogöra hur forskningen kan användas i religionsundervisningen samt kommer forskningsfrågan som lyder följande besvaras: *Hur kan jämförande studier av kvinnors religiösa roller inom judendomen användas för att stärka elevers religionsdidaktiska förståelse i gymnasieskolan?*

Detta arbete är tydligt förankrat i religionsundervisning och didaktik genom sitt fokus på hur religiösa traditioner formas, tolkas och praktiseras i relation till frågor om kön, makt och jämställdhet. Med elevers religionsdidaktiska förståelse menas deras förmåga att analysera, jämföra och kritiskt reflektera över hur religion tolkas och praktiseras i olika sammanhang samt att kunna sätta dessa perspektiv i relation till historiska, kulturella och samhällseliga kontexter. Enligt Skolverkets ämnesplan för religionskunskap i gymnasieskolan ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att analysera religioners roll i samhället samt hur religiösa traditioner påverkar och påverkas av sociala, kulturella och historiska sammanhang (Skolverket 2025, Gy 25). Studien bidrar direkt till detta mål genom att synliggöra hur judiska traditioner inte är statiska, utan präglas av interna variationer, teologiska tolkningar och samhällseliga förändringsprocesser.

Arbetet stödjer även kursplanens betoning på att elever ska utveckla kunskaper om hur könsroller och maktförhållanden kommer till uttryck inom religioner. Genom att analysera

hur kvinnor behandlas och vilka möjligheter till deltagande och religiöst ledarskap som erbjuds inom olika judiska riktningar, ges eleverna verktyg för att förstå religion som ett levande fenomen där normer både kan bevaras och utmanas. Detta ligger i linje med Skolverkets formulering om att undervisningen ska bidra till förståelse för hur religion kan fungera både som en stabiliserande och en förändrande kraft i samhället.

Ur ett didaktiskt perspektiv erbjuder studien rika möjligheter att arbeta med analytiska jämförelser vilket är centralt i religionskunskapens kunskapskrav. Genom att låta eleverna jämföra ortodox, konservativ och reformjudendom i relation till kvinnors religiösa roller kan undervisningen tydliggöra hur olika tolkningstraditioner leder till skilda praktiker, trots att de utgår från samma religiösa grund. Detta stärker elevernas förmåga att urskilja skillnaden mellan religion som idé, religion som praktik och religion som social institution, vilket är en central religionsdidaktisk distinktion.

Studien kan även användas för att utveckla elevernas kritiska tänkande, något som uttryckligen betonas i gymnasieskolans övergripande mål. Genom att arbeta med forskningsbaserat material får eleverna möjlighet att granska hur kunskap om religion produceras, vilka perspektiv som dominerar och vilka röster som riskerar att osynliggöras. Exempelvis kan eleverna uppmuntras att reflektera över varför kvinnors religiösa erfarenheter länge haft begränsat utrymme i teologisk tradition och hur feministiska och kritiska perspektiv har bidragit till att bredda förståelsen av religion.

Vidare stödjer arbetet undervisningens demokratiska uppdrag. Skolverket framhåller att skolan ska förmedla och förankra respekt för mänskliga rättigheter och jämställdhet mellan könen. Genom att arbeta med frågor om kvinnors ställning inom religion får eleverna möjlighet att problematisera spänningen mellan religionsfrihet och jämställdhet. Detta utan att förenkla eller reducera religiösa traditioner till stereotyper. Detta bidrar till en mer

nyanserad och respektfull förståelse av religiös mångfald, vilket är särskilt viktigt i ett mångkulturellt samhälle.

I undervisningen kan studiens innehåll konkretiseras genom exempelvis textanalyser, jämförande uppgifter eller diskussionsövningar där elever får arbeta med både teologiska texter och samtida forskningsresultat. På så sätt tränas elevernas förmåga att resonera, argumentera och använda begrepp på ett ämnesspecifikt sätt. Arbetet kan även kopplas till centralt innehåll som rör religion och identitet, religion och kön samt religion i relation till samhällsförändring.

Avslutningsvis visar arbetet att studien fungerar väl inom religionsundervisningen genom att bygga på forskning och samtidigt knyta an till skolans styrdokument. Den kan hjälpa elever att utveckla sin förmåga att tänka analytiskt och kritiskt samt att förstå religion som något som förändras över tid. Arbetet stödjer också skolans uppdrag att arbeta med jämställdhet, demokratiska värden och respekt för olikheter.

7.7 Relevans för läraryrket

Enligt Skolverkets ämnesplan för religionskunskap i gymnasieskolan ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om religioner och livsåskådningar samt om hur dessa kommer till uttryck i individens liv och i samhället. Dessutom betonas det att eleverna ska ges möjlighet att analysera religioner utifrån olika tolkningar och perspektiv samt att reflektera över hur religion relaterar till frågor om identitet, kön och samhälleliga strukturer (Skolverket, 2011, s. 1–3).

Mot denna bakgrund har studiens fokus på kvinnors ställning inom olika judiska traditioner tydlig religionsdidaktisk relevans. Genom att synliggöra att judendomen rymmer interna variationer i tolkning och praktik bidrar arbetet till att uppfylla ämnesplanens mål om att elever ska utveckla en nyanserad förståelse av religion som ett föränderligt och komplext fenomen, snarare än som ett enhetligt trossystem (Skolverket, 2011, s. 1).

Skolverket framhåller att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att analysera hur religion kan fungera både som en stabiliserande och som en förändrande kraft i samhället (Skolverket, 2011, s. 1). Genom att belysa hur kvinnors religiösa roller och möjligheter till deltagande varierar mellan ortodox, konservativ och reformjudendom skapas förutsättningar för elever att undersöka hur religiösa normer både kan bevaras och omförhandlas i relation till samhällsliga förändringsprocesser.

Ur ett professionsperspektiv erbjuder studien därmed ett didaktiskt användbart innehåll för blivande lärare. Genom jämförande analyser av olika judiska traditioner i relation till kön och makt kan undervisningen bidra till att utveckla elevers analytiska och kritiska förmåga, vilket är ett centralt mål i religionskunskapsämnet (Skolverket, 2011, s. 2). Arbetet kan även stödja undervisningens demokratiska uppdrag genom att skapa utrymme för reflektion kring spänningen mellan religionsfrihet och jämställdhet utan att reducera religiösa traditioner till förenklade eller stereotypa framställningar.

8. Avslutning

Denna kunskapsöversikt har haft som syfte att undersöka hur kvinnor och jämställdhet behandlas inom olika judiska traditioner, genom att sammanställa och analysera modern forskning. Arbetet hade till uppgift att utgå från fyra forskningsfrågor. Arbetet har i sin tur belyst hur kvinnans roll framställs i olika judiska riktningar, vilka teologiska och kulturella faktorer som påverkar synen på jämställdhet samt hur kvinnors möjligheter till deltagande och religiöst ledarskap har beskrivits och analyserats i forskningen samt didaktiska perspektiv relaterat till forskningen.

Sammanställningen visar tydligt att judendomen inte kan förstås som en enhetlig tradition när det gäller kvinnors ställning. I stället framträder ett mångfacetterat landskap där kvinnors möjligheter och begränsningar formas mellan religiös lag, tolkningstraditioner och kulturell kontext. Inom ortodox judendom tenderar könsroller att vara stabila och starkt förankrade i halacha, vilket i praktiken ofta begränsar kvinnors tillträde till offentligt religiöst ledarskap. Samtidigt visar forskningen att även dessa miljöer rymmer variationer och strategier för informellt inflytande, där kvinnor genom utbildning, aktivism och tolkning skapar utrymme för agens.

I kontrast till detta framträder konservativ och reformjudendom som traditioner där jämställdhet i högre grad integreras i teologin. Här beskrivs kvinnor i modern forskning som fullvärdiga religiösa aktörer med tillgång till utbildning, liturgiska roller och formell ledarskap. Feministiska teologer och samtida studier visar hur kvinnors erfarenheter inte enbart inkluderas i traditionen, utan även bidrar till att omforma dess teologiska innehåll. Jämställdhet framstår därmed inte som en extern anpassning, utan som en intern religiös utveckling.

Vidare har analysen visat att teologi och kultur är ömsesidigt beroende. Religiösa texter och lagar utgör en grund för könsroller men deras tolkning påverkas starkt av samhälleliga normer, utbildningssystem och historiska erfarenheter. I en svensk kontext blir detta särskilt tydligt där judiska kvinnor ofta navigerar mellan traditionella religiösa normer och ett samhälle präglad av stark jämställdhetsideal. Detta gör att jämställdhet inom judiska traditioner ofta kan se annorlunda ut än i sammanhang där religionen är mer enhetlig eller styr hela samhället.

Avslutningsvis visar kunskapsöversikten att behandlingen av kvinnor och jämställdhet inom judiska traditioner är ett dynamiskt och föränderligt område. Modern forskning rör sig bort från att enbart beskriva exkludering och begränsning och riktar istället fokus mot kvinnors strategier, utbildning och aktiva deltagande. Genom detta framträder en bild av judendomen som en tradition där könsroller inte är statiska utan ständigt förhandlas i relation till både teologisk tolkning och kulturell kontext. Studien bidrar därmed till en fördjupad förståelse av hur religion kan fungera både som en begränsande och en möjliggörande kraft i frågor om jämställdhet.

Källförteckning

Adler, R. (1999). *Engendering Judaism: An inclusive theology and ethics*.

Förlag: Beacon Press.

Brown, E. (2018). "Education for an ex-role: Perceptions of schooling from the newly un-orthodox". *Religious Education*, 113(5), 439–449.

<https://doi.org/10.1080/00344087.2018.1436370>

El-Or, T. (1994). *Educated and ignorant: Ultra-Orthodox Jewish women and their world*.

Förlag: Lynne Rienner Publishers.

Feldman, R.Z. (2017). "Putting Messianic Femininity into Zionist Political Action: The Race-Class and Ideological Normativity of Women for the Temple in Jerusalem". *Journal of Middle East Women's Studies* 13(3), 395-415. <https://muse.jhu.edu/article/677735>

Gaunt, R. (2012). "Blessed Is He Who Has Not Made Me a Woman: Ambivalent Sexism and Jewish Religiosity". *Sex Roles* 67, 477–487 (2012).

<https://doi-org.proxy.mau.se/10.1007/s11199-012-0185-8>

Gross, Z. (2019). "The communitarian attitudes of religious Zionist female adolescents to democracy in Israel". *Education, Citizenship and Social Justice*, 15(1), 75-90.

<https://doi.org/10.1177/1746197919868885>

Hurwich, T. (2021), "Reconsidering religious gender normativity in graphic novel adaptations: a quantitative and qualitative case study". *English Teaching: Practice & Critique*, 20(2), 180–195, doi: <https://doi-org.proxy.mau.se/10.1108/ETPC-08-2020-0097>

Kanarek, J. (2025). "Throwing the Talmud Across the Room: Emotions and the Cultivation of Subjectivity in Talmud Study". *Journal of Jewish Education*, 91(3), 421–435.
<https://doi.org/10.1080/15244113.2025.2508182>

King, U. (1987). "World Religions, Women and Education". *Comparative Education*, 23(1), 35–49. <http://www.jstor.org/stable/3099444>

Loewenthal, K. M., & Solaim, L. S. (2016). "Religious Identity, Challenge, and Clothing: Women's Head and Hair Covering in Islam and Judaism". *Journal of Empirical Theology*, 29(2), 160-170. <https://doi-org.proxy.mau.se/10.1163/15709256-12341344>

Plaskow, J. (1990). *Standing again at Sinai: Judaism from a feminist perspective*.
Förlag: HarperCollins.

Skolverket. (2011). Ämnesplan för religionskunskap (Gymnasieskolan). I Läroplan för gymnasieskolan, Gy11 (Bilaga 14, s. 1–2). Skolverket.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c345/1553966899007/Bilaga%2014%20%C3%84mnesplan%20f%C3%B6r%20%C3%A4mnet%20religionskunskap.pdf>

Skolverket (2025) Läroplan för gymnasiet

https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-gy25-for-gymnasieskolan/#/curriculums/LGY2025?schoolType=GY&typeOfSyllabus=COURSE_SYLLABUS&time span=LATEST

Thor Tureby, M., & Hall, E. (2024). Artikel. “Historiska perspektiv på judiska kvinnors berättelser om erfarenheter av antisemitism i Sverige under 1900- och 2000-talen”. *Nordisk judaistik – Scandinavian Jewish Studies*, volym 35(2), 54–71.

<https://doi.org/10.30752/nj.146686>

Vanderburg, W. H. (2012) Artikel. “The desymbolization of human life in contemporary mass societies”. *Bulletin of Science, Technology & Society*, volume 32 (3), s. 213–221.

<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0270467612458066>

Vetenskapsrådet. (2017). God forskningssed. Vetenskapsrådet.

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1529480529472/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Von Knorring, P. (2022). *Judinna och rösträttskvinna: En analys av den svenska kvinnliga rösträttsrörelsens betydelse för judiskt kvinnoorganiserande i Stockholm (1931–1936)*.

[Masteruppsats, Linköpings universitet]

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1664269/FULLTEXT01.pdf>